

АНОТАЦІЯ

Телліс С. О. Інститут президентства в Україні та в Угорщині: теоретико-правовий порівняльний аналіз. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - «Право» (08 - Право). - Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». - Київ, 2021.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексним науковим порівняльно-правовим дослідженням теоретико-правового статусу інституту президентства в Україні та в Угорщині.

У роботі розкрито особливості становлення і функціонування інституту президентства в Україні та в Угорщині у контексті державно-правового розвитку, в межах якого з використанням сучасних методів наукового пізнання, врахуванням здобутків юридичної науки окреслено місце та роль президента у функціонуванні державної влади в обох країнах. На підставі проведеного аналізу теоретико-методологічних засад дослідження інституту президентства висвітлені основні підходи до дослідження теоретико-правового статусу інституту президентства. Проаналізовано досвід та проблематика нормативно-правового визначення регулятивної, контрольної, кадрової і установчої функцій Президента України та Президента Угорщини з виокремленням ролі суб'єктивного чинника як критеріальної ознаки.

У дисертації вперше використано та уведено до наукового обігу в Україні нормативно-правові документи, видані угорською мовою, які регламентують функціонування інституту президентства в Угорщині.

Зроблені висновки щодо правових витоків та парадигм соціально-правового процесу запровадження інституту президентства в обох державах. Висновки базуються на дослідженні правової спадщини у вигляді нормативного забезпечення функціонування вищих органів державної влади в Україні та в

Угорщині через призму теоретико-правового дослідження інституту президентства. Автор виокремлює суб'єкта владних повноважень, повністю або частково наділеного повноваженнями президента, за основними законами у конституційній системі держави того часу.

У дисертації сформульовано авторське визначення поняття «президіального режиму управління» як предтечу президентського правління за соціалістичних часів, що дало можливість узагальнити критерії визначення суб'єктів владних повноважень та сформульовано дефініцію, яка відображає основні положення державно-правового розвитку соціалістичної України, у якій Президія Верховної Ради виконувала низьку функцій, що в умовах демократичного устрою держави стали притаманні президентові.

У дисертації проаналізовано історико-правові аспекти генези інституту глави держави в Україні та в Угорщині й встановлено їх особливий характер з деякими загальними рисами:

1) інститут глави держави в Україні формується у руслі подальшого розвитку радянської правової системи та президіального режиму управління;

2) інститут глави держави в Угорщині формується у руслі розвитку парламентської форми державного правління та правонаступництва органів державної влади;

3) загальне обумовлено радянським правовим спадком в обох країнах, конституційне нормотворення втілювалося змінами до існуючої нормативної бази.

Висвітлено правові аспекти транзиту влади у нові інститути (насамперед інституту президентства) при зміні політико-правової системи в обох країнах. У рамках дослідження інституту президентства як сукупності конституційно-правових норм автор аналізує статус і повноваження президента, закріплені у нормативно-правових актах конституційного значення. Проведено порівняльний аналіз конституційно-правових норм, які регулюють функціонування інституту президентства в Україні та в Угорщині, а саме: регулятивні, контрольні, кадрові і установчі функції президента. За допомогою порівняльно-правового аналізу

конституційно-правового статусу інституту президентства в Україні та в Угорщині, виявлено відмінності й паралелі цих важливих національних установ, що дозволило співвідносити тенденції розвитку інституту в обох державах.

У дисертації було обґрунтовані особливості сучасного інституту президентства в Україні та в Угорщині й встановлено, що:

1) відсутність конкретизації та чіткої визначеності теоретико-правового статусу Президента України в аспекті його ролі в системі державного управління дають можливість наповнювати суб'єктивним змістом інститут президентства взагалі;

2) чітке визначення теоретико-правового статусу Президента Угорщини сприяє ефективному функціонуванню інституту президентства в системі державних органів;

3) обсяг повноважень Президента України перевищує обсяг повноважень Президента Угорщини. Особливо яскраво це проявилось під час здійснення порівняльно-правового аналізу конституційних повноважень президентів у різних сферах їхньої компетенції.

Висновки аналізу щодо статусу й обсягу повноважень президента корелюються з історичним правовим спадком визначення місця та ролі глави держави у системі владного механізму в обох країнах.

Відзначено значний вплив історико-правової спадщини на формування цього інституту в обох країнах, суть якого полягає у тому що:

1) в Україні інститут президентства відбувся як центр державного управління та в певній мірі має ознаки наслідку спадщини президіального режиму управління;

2) в Угорщині конституційно-правові нововведення створили «сильний» парламент і «нейтрального» президента, який не має однозначного зв'язку з виконавчою владою.

Загальною рисою президентської влади в обох країнах в аспекті впливу на формування теоретико-правових засад управління є те, що саме персональні якості президента обумовлюють практичний вплив на законодавчу і виконавчу

гілки влади.

Визначено правовий зміст інституту президентства у загальному контексті державно-правової системи держави, що дозволило з'ясувати особливості взаємодії президента з парламентом і урядом у процесі здійснення державної влади.

За результатами порівняльно-правового аналізу функціонування інституту президентства в обох країнах, а саме механізмів взаємодії президента з парламентом і урядом та впливу президента на формування нормативно - правової бази державного управління, виявлено взаємозв'язок між елементами запобіжних функцій президента як передумови ефективної діяльності системи державного управління. Висвітлено деякі аспекти проблематики механізмів розпуску парламенту, використання вето і функціонування інституту контрасигнації.

На основі аналізу конституційно-правового статусу президента та фактичного стану функціонування інституту встановлено вплив суб'єктивного чинника у практиці реалізації окремих президентських повноважень у сфері законодавчої і виконавчої влади в обох країнах.

Окреслено основні тенденції та перспективи розвитку інституту президентства в обох країнах та сформульовано науково обґрунтовані висновки та науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення інституту президентства в Україні.

Автором запропоновано підхід, відповідно до якого, модель управління державою повинна відповідати сформованим принципам конституційно-правової взаємодії та принципам правової реальності в конкретно взятій країні й забезпечувати стратегію державного розвитку.

Обґрунтовано гіпотезу про те, що змішана парламентсько-президентська форма державного правління для української державності є оптимальною в умовах сьогодення, яка забезпечує баланс між історичним минулим та перспективою розвитку, між президентом та парламентом.

Обґрунтовано доцільність прямих президентських виборів задля забезпечення належної автономності інституту президентства.

З огляду на актуальність проблематики, дисертант дає практичні рекомендації покращення законодавчого регулювання функціонування інституту президентства в Україні.

Обґрунтовано доцільність законодавчого унормування запобіжної ролі Президента України у системі державних органів шляхом доповнення частиною третьої статті 102 Розділу V «Президент України» Конституції України.

Аргументовано доцільність внесення змін до Виборчого кодексу України, з метою забезпечення належних передумов для обрання кандидатів на пост Президента України, зокрема частини першої статті 75 «Право бути кандидатом на пост Президента України».

З метою раціоналізації президентського впливу на органи виконавчої гілки влади, визначено доцільність внесення змін до Конституції України, зокрема до четвертої частини статті 106 Розділу V «Президент України» та частин другої та третьої статті 25 Закону України «Про Кабінет Міністрів України».

Виокремлення дисертантом основних теоретико-методологічних підходів дослідження проблематики інституту президентства сприяє подальшому розвитку визначення регулятивної, контрольної й установчої функцій інституції. Висновки дослідження будуть корисні для фахівців у галузі юридичної компаративістики та у політико-правовій сфері.

Ключові слова: Президент України, Президент Угорщини, інститут президентства, юридична компаративістика, порівняльне правознавство, історія держави і права.

SUMMARY

Tellis S. O. Institute of presidency in Ukraine and Hungary: theoretical and legal comparative analysis. - Manuscript.

Ph.D. Thesis in Law - Speciality code 081. - KROK University. - Kyiv, 2021.

This thesis is one of the first in Ukraine complex scientific comparative and legal

studies of the theoretical and legal status of the presidency in Ukraine and in Hungary.

The thesis reveals the peculiarities of formation and functioning of the institution of presidency in Ukraine and in Hungary in the context of state and legal development, in which the place and role of the president in the functioning of state power in both countries are outlined using modern methods of scientific cognition and considering the achievements of jurisprudence. Based on the analysis of theoretical and methodological principles of the presidency institution research, the main approaches to the research of theoretical and legal status of the presidency institution are highlighted. We analysed the experience and problems of regulatory and legal definition of the regulative, supervisory, personnel and constituent functions of the President of Ukraine and the President of Hungary, highlight the role of the subjective factor as a criterion attribute.

For the first time in Ukraine, the thesis uses and introduces into scientific circulation legal documents published in Hungarian that regulate the functioning of the institution of the presidency in Hungary.

We draw conclusions about the legal origins and paradigms of the social and legal process of implementation of the presidency in both states. The conclusions are based on the study of the legal heritage the normative provision of the functioning of the highest state authorities in Ukraine and in Hungary through the prism of theoretical and legal research of the institution of presidency. The author distinguishes the subject of power, fully or partially empowered in the president, under the main legislation in the constitutional system of the state of the time.

The thesis formulates the author's definition of the "presidium regime of government" as the forerunner of presidential government in socialist times, allowing us to summarise the criteria for determining the subjects of power and formulate a definition that reflects the main provisions of state and legal development of socialist Ukraine, where the Presidium of the Verkhovna Rada performed a number function, which in a democratic state structure became inherent to the President.

The thesis analyses the historical and legal aspects of the genesis of the institution of head of state in Ukraine and Hungary and establishes their special nature with some common features:

1) the institution of head of state in Ukraine is evolving in line with the further development of the Soviet legal system and the presidium regime of government;

2) the institution of head of state in Hungary is evolving in line with the development of a parliamentary form of government and the succession of public authorities;

3) the general is conditioned by the Soviet legal legacy in both countries, constitutional standard-setting has been embodied by changes to the existing regulatory framework.

In this paper, we cover the legal aspects of the transit of power to new institutions (primarily the institution of presidency) when the political and legal system in both countries is changing. As part of a research on the institution of presidency as a set of constitutional and legal regulations, the author analyses the status and powers of the president as set out in legal acts of constitutional importance. We conducted a comparative analysis of constitutional and legal norms regulating the functioning of the presidency institution in Ukraine and Hungary, namely, regulatory, control, personnel, and constituent functions of the president. Using a comparative and legal analysis of the constitutional and legal status of the presidency institute in Ukraine and Hungary, the differences and parallels of these important national institutions were identified, which allowed to correlate the trends of the institute development in both states.

The thesis substantiated the features of the modern institution of the presidency in Ukraine and Hungary and established the following:

1) the lack of specificity and clear definition of the theoretical and legal status of the President of Ukraine in terms of his role in the system of state administration enables the institution of the presidency to be filled with subjective content in general;

2) a clear definition of the theoretical and legal status of the President of Hungary contributes to the effective functioning of the institution of the presidency in the system of state bodies;

3) the scope of powers of the President of Ukraine exceeds the scope of powers of the President of Hungary. This is particularly evident in the comparative legal analysis of the constitutional powers of the presidents in their various spheres of competence.

The conclusions of the analysis of the status and scope of presidential powers correlate with the historical legal heritage determining of the place and role of the head of state in the power system in both countries.

A significant influence of the historical and legal heritage on the formation of this institution in both countries has been noted the point of which is that:

1) In Ukraine, the institution of presidency has established itself as the centre of state administration and has signs the legacy of a presidium regime of government

2) In Hungary, constitutional and legal innovations have created a "strong" parliament and a "neutral" president who has no clear relationship to the executive branch.

A common feature of presidential power in both countries in terms of its influence on shaping the legal and theoretical foundations of governance is that the personal qualities of the president determine the practical influence on the legislative and executive branches of government.

The legal content of the institution of the presidency in the general context of the state and legal system of the state was determined, which made it possible to clarify the specifics of the interaction of the President with Parliament and the Government in the process of state power.

Based on the results of the comparative and legal analysis of the functioning of the institution of presidency in both countries, namely, the mechanisms of interaction of the President with the Parliament and the Government, as well as the influence of the President on the formation of the legal framework of public administration, the relationship between the elements of the presidential function as a precondition for effective public administration system has been revealed. Some aspects of parliamentary dissolution mechanisms, the use of the veto and the functioning of the institution of countersignature were covered.

Based on an analysis of the constitutional and legal status of the president and the actual functioning of the institution, the influence of the subjective factor in the practice of the exercise of certain presidential powers in the legislative and executive powers in both countries was determined.

The main trends and prospects of development of the presidency in both countries were outlined and scientifically substantiated conclusions and scientific and practical recommendations for improving the institution of presidency in Ukraine were formulated.

The author proposed an approach according to which the model of state governance should correspond to the established principles of constitutional and legal interaction, and to the principles of legal reality in a given country and provide a strategy for state development.

The hypothesis that a mixed parliamentary-presidential form of government for Ukrainian statehood is optimal under conditions that ensure a balance between the historical past and the prospects of development, between president and parliament was substantiated.

The expediency of direct presidential elections to ensure the proper autonomy of the institute of presidency is substantiated.

Given the relevance of the issue, the dissertator gives practical recommendations for improving the legislative regulation of the functioning of the presidency in Ukraine.

The expediency of legislative regulation of the preventive role of the President of Ukraine in the system of state bodies by supplementing the third part of Article 102 of Section V "President of Ukraine" of the Constitution of Ukraine is substantiated.

Argued the expediency of amending the Electoral Code of Ukraine to ensure proper prerequisites for the election of candidates for President of Ukraine, in particular the first part of Article 75.

In order to rationalise the presidential influence on the executive branch, it has been determined that it would be expedient to amend the Constitution, in particular the fourth part of Article 106, Section V "President of Ukraine" and the second and third parts of Article 25 of the Law of Ukraine "On the Cabinet of Ministers of Ukraine".

The thesis's emphasis on the main theoretical and methodological approaches to the study of the presidency contributes to the further development of the definition of the institution's regulatory, controlling, and constitutive functions. The conclusions of the study will be useful for specialists in the field of legal comparative studies, and in

the political and legal sphere.

Keywords: President of Ukraine, President of Hungary, institution of presidency, legal comparative studies, comparative law, history of state and law.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Телліс С. О. Інститут президентства в Угорщині новітньої доби: політико-правовий аспект. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 29. С. 58–65.

2. Телліс С. О. Інститут президентства в Україні 1991-2014 р.: історично-правові аспекти, суб'єктивні чинники та їх наслідки (частина 1). *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. Вип. 30. С. 113–120.

3. Телліс С. О. Інститут президентства в Україні 1991-2014 р.: історично-правові аспекти, суб'єктивні чинники та їх наслідки (частина 2). *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. Вип. 31. С. 99–106.

4. Телліс С. О. Історично-правові особливості формування інституту президентства в Угорщині. *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*. 2018. Vol. 04 (20). URL : https://sp-sciences.io.ua/s2641767/tellis_sergii_2018_.historical_and_legal_features_of_foundation_the_presidency_institution_in_hungary_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_04_20_

5. Ткач Д.І., Телліс С. О. Порівняльний аналіз інститутів президентства Угорщини та України: політико-правовий аспект, суб'єктивні чинники та їх наслідки. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. Вип. 33. С. 22–33. (особистий внесок автора - 0,49 ум.друк.арк.)

6. Телліс С. О. Президент Угорщини та органи державної влади: механізми взаємодії. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 2. С. 47–54.

7. Телліс С. О. Особливості конституційного статусу Президента Угорщини. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 3. С. 58–65.

8. Tellis S. Institute of presidency in Hungary and Ukraine: political and legal aspect. *Public administration and law review*. 2020. № 3. С. 85–94.

9. Телліс С. О. Методологічні основи дослідження інституту президентства Угорщини та України: порівняльно-правовий аналіз. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. Вип. 36-37. С. 17–25.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Телліс С. О. Порівняльний аналіз порядку виборів президента в Угорщині та в Україні: політико-правовий аспект. *Актуальні питання сучасної науки та практики* : матеріали науково-практичної конференції, 15 листопада 2018 р. Київ : Університет «КРОК», 2018. С. 697–699.

11. Телліс С. О. Нормативно-правове регулювання державного управління Угорщини наприкінці ХІХ століття. *Механізм функціонування громадянського суспільства* : збірник тез Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти, 20 листопада 2020 р. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 326–329.

12. Телліс С. О. Нормативно-правове регулювання державного управління Королівства Угорщина у 1919–1946 роках. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 30-31 жовтня 2020 р. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 43–46.

13. Телліс С. О. Нормативно-правове регулювання державного управління Угорщини у 1946-1949 роках. *Децентралізація публічної влади: національний та зарубіжний досвід* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 6 листопада 2020 р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2020. С. 112-115.

14. Телліс С. О. Нормативно-правове регулювання державного управління в Україні на початку ХХ століття. *Юридична осінь 2020 року* : збірник тез доповідей

та наукових повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, 23 листопада 2020 р. Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 185-188.